

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ: НОВІ ПІДХОДИ

Зростання культурних обмінів, інтеграція в європейській освітній простір, долучення до світових цінностей, процес глобалізації вимагають від учителя іноземних мов постійного розширення свого світогляду, підвищення рівня педагогічної майстерності, тобто постійної самоосвіти.

Сучасний етап розвитку діяльності майбутніх учителів та вчителів-початківців характеризується пошуком форм і методів організації самоосвіти в світлі нових перетворень в Україні [3; 8].

Це пов'язано з тим, що останнім часом усе активніше починає формуватися в школі новий тип педагога – вчителя-дослідника, вчителя-експериментатора, для якого характерні висока пошукова активність, здатність постійно «рефлексувати власну педагогічну діяльність [1, 7], вміння професійно відсіювати потік популярних псевдоіновацій, здатність грамотно будувати гуманістичну освітню стратегію.

Інноваційний процес, що відбувається в нашій країні, повинен стати основою, фундаментом реформи освіти. Цей процес повинен бути скоординований і спрямований на єдину ціль – підготовку вчителя нового типу.

Основні методичні іновації пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Інтерактивний метод – це спосіб взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (комп'ютером) або з ким-небудь (людиною). Основною характерною рисою інтерактивного навчання є спеціальна форма організації пізнавальної діяльності з досить конкретними і прогнозованими цілями. Одна з таких цілей – створення комфортних умов навчання, за яких слухач (студент, післядипломник) оцінює свою успішність, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання.

Сенс інтерактивного навчання полягає в тому, що до навчального процесу мають бути залучені практично всі учасники. Спільна діяльність учасників у процесі пізнання означає, що кожний робить свій особливий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому це відбувається в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримати нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводити її на більш високі форми кооперації і співробітництва.

Однак успішне розв'язання практичних педагогічних завдань неможливе без використання новітніх досягнень психолого-педагогічної науки, іноваційних технологій навчання. Це зумовлює об'єктивну необхідність постійного самовдосконалення молодого вчителя, підвищення його професійного, фахового рівня, безперервного оновлення, розширення й поглиблення знань, набутих у вузі, тобто необхідність в самоосвіті, яка є сьогодні однією «з передумов виживання сучасного випускника школи і вузу» [5, 270], оскільки ринок праці вимагає від фахівців постійного й швидкого пристосування до науково-технічних досягнень та суспільних змін. Від міри розвитку здібностей самостійно розуміти, засвоювати й використовувати

продукти сучасної культури, науково-технічних, технологічних і професійних досягнень залежить соціальний, економічний і психофізіологічний стан людини в сучасному суспільстві.

Тому інтерактивні методи належать, на нашу думку, до найважливіших інноваційних технологій, які застосовуються в практиці вузів і в системі післядипломної освіти.

Інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, спільного розв'язання загальних, але значущих для кожного учасника завдань. Інтерактив виключає домінування як одного учасника, так і однієї думки над іншою. В процесі діалогового навчання молоді учителі вчать критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати осмислені ухвали, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими. Для цього на заняттях організовується індивідуальна, парна і групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, проводиться робота з документами і різноманітними джерелами інформації, використовуються творчі роботи.

Інтерактивні методи навчання, як відзначають студенти та учителі-початківці у своїх оцінних анкетах, дають їм можливість самим ухвалювати й здійснювати вибір, спілкуватися один з одним і почувати себе комфортно. Найбільш цікавими й ефективними, на їх думку, є «Мозковий штурм», «Велике коло», «Дебати», «Акваріум», «Знайди своє місце», «Головоломки», «Картинна галерея», «Карусель», рольові ігри, метод проектів.

«Мозковий штурм» можна використовувати в різних формах роботи як зі студентами, так і з учителями. Цей метод допомагає їм бути активними учасниками спілкування і генерувати безліч ідей і пропозицій за короткий проміжок часу. Найкраще його застосовувати в групах з п'яти-шести осіб, які беруть на себе ролі фасилітатора (веде дискусію), секретаря (фіксує пропозиції), оратора (представляє ідеї), «таймера» (стежить за часом).

Щоб не пропустити цікаві ідеї, важливо записувати всі пропозиції, які виникають, не оцінюючи їх, оскільки критика перешкоджає процесу творчого мислення. При підсумковому аналізі ідеї переглядаються, з них вибираються кращі.

Під час «Мозкового штурму» створюється ситуація, яка сприяє невимушеному обміну думками і творчому співробітництву учасників.

На семінарах часто використовуються кінетичні вправи «Знайди своє місце». Ці заняття спонукають учасників активно рухатися, обмінюватися ідеями й досвідом, вирішувати проблеми, які існують в загальноосвітніх середніх закладах.

Спочатку вся група на прохання викладача стає в коло і знайомиться з тим чи тим проблемним питанням. Те, що учасникам доводиться стояти, допомагає їм зосередитися і вступити в дискусію.

Потім викладач просить стати з одного боку тих, хто підтримує окреслену пропозицію, а з іншого – її противників. Учасники повинні пояснити, чому вони зайняли саме це місце, потім послухати аргументацію іншої сторони і нарешті обговорити ситуацію всією групою. В процесі роботи учасники можуть

змінити свою точку зору і пристати до іншої.

При виконанні цієї вправи можуть обговорюватися, наприклад, такі питання:

- формування груп учнів за здібностями до іноземної мови – за і проти;
- використання комп'ютерних програм при навчанні учнів іноземної мови – за і проти;
- професійне спілкування вчителів іноземної мови за допомогою Інтернету тощо.

Ці вправи завжди викликають гарячі дискусії, змушують учасників розв'язувати життєві проблеми тощо.

Спрямовуючи інтерактивне навчання на самостійну і самоосвітню діяльність, ми використовуємо метод проектної діяльності, який передбачає використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, орієнтованих чітко на реальний практичний результат, важливий для вчителя, з одного боку, а з другого, розробку проблеми цілісно з урахуванням різних факторів й умов її розв'язання й реалізації результатів [6].

Метод проектів дозволяє розв'язати важливу дидактичну задачу – перенести акцент з вправ на активну розумову діяльність студентів і вчителів-початківців, яка вимагає володіння певними мовними засобами для перетворення заняття з іноземної мови в дискусійний клуб, де розв'язуються дійсно цікаві, практично важливі для студентів та вчителів проблеми з урахуванням особливостей культури країни, мова якої вивчається тощо.

Основні вимоги до використання методу проектів:

а) наявність значущої в дослідницькому творчому плані проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її розв'язання (наприклад, дослідження історії виникнення різноманітних свят в іншомовних країнах: St. Patrick's day (Ірландія), Thanksgiving Day (США), Halloween, Christmas, Mother's Day тощо; організація подорожей до різних країн; проблема сім'ї, проблема вільного часу у молоді; проблема стосунків між поколіннями; проблема організації самоосвітньої діяльності учителів;

б) практична, теоретична значущість очікуваних результатів (наприклад, розробка сценарію свята «День Святого Валентина», спільний випуск газети, альманаху з репортажами з місця подій; програма туристичного маршруту тощо);

в) самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність слухачів на занятті і при підготовці до заняття;

г) структурування змістової частини проекту (з повідомленням поетапних результатів і розподілом ролей);

д) використання дослідницьких методів: визначення проблеми, завдань дослідження; висунення гіпотези їх розв'язання; обговорення методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз отриманих результатів; підведення підсумків, коректування, висновки (використання в процесі спільного дослідження методу «мозкового штурму», «круглого столу», творчих звітів, захисту проекту тощо).

Залежно від методу, який використовується, розрізняють такі типи

проектів: дослідницькі, інформаційні, рольово-ігрові та інші.

Розглянемо деякі з них.

Дослідницькі проекти. Для формування потреби в самоосвіті ці проекти вимагають добре продуманої структури, визначених цілей, обґрунтування актуальності предмета дослідження для всіх учасників, визначення джерел інформації, продуманих методів, результатів. Вони підлягають логіці невеликого дослідження і мають структуру, наближену до наукового (аргументація актуальності прийнятої для дослідження теми; визначення проблеми дослідження, його предмета й об'єкта; визначення завдань і методів дослідження, джерел інформації; висунення гіпотез і шляхів розв'язання проблеми; обговорення отриманих результатів, висновки; оформлення результатів дослідження; визначення нових проблем для подальшого процесу дослідження).

Інформаційні проекти спрямовані на збір інформації про будь-який об'єкт, явище; ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Як і дослідницькі, вони вимагають добре продуманої структури, можливості систематичного коректування в процесі роботи над проектом. Структура такого проекту може бути така: ціль проекту, предмет інформаційного пошуку, джерела інформації (засоби СМІ, бази даних, в тому числі електронні, інтерв'ю, анкетування як вітчизняних так і зарубіжних партнерів, проведення «мозкового штурму» тощо); способи обробки інформації (аналіз, узагальнення, співставлення з відомими фактами, аргументовані висновки); результат інформаційного пошуку (стаття, анотація, реферат, доповідь, відео тощо); презентація (публікація, в тому числі в мережі Інтернет, обговорення на телеконференції тощо). Такі проекти часто інтегруються в дослідницькі і стають їх органічною частиною, модулем.

Рольово-ігрові. У цих проектах структура тільки окреслюється і залишається відкритою до закінчення проекту. Слухачі вибирають для себе певні ролі, зумовлені характером і змістом проекту, особливістю вирішуваної проблеми. Це можуть бути літературні персонажі або видумані герої, які імітують соціальні або ділові стосунки, що ускладнюються придуманими учасниками ситуаціями. Результати таких проектів можуть накреслюватися на початку проекту, а можуть виявлятися перед його закінченням. Ступінь творчості тут дуже високий, проте домінує рольово-ігрова.

Для того, щоб здійснювати інтерактивне спілкування, кожний студент або вчитель-початківець повинен взяти активну участь у тренінгових заняттях з інтерактиву, тобто безпосередньо включитися в ті чи ті форми занять, виходячи з правил організації інтерактивного навчання на заняттях з іноземної мови.

- До роботи повинні бути залучені всі слухачі.

Багато провести психологічну підготовку учасників. Оскільки не всі вчителі, що прийшли на заняття, готові до безпосереднього включення до тієї чи тієї форми роботи (часом виявляється скутість, традиційність поведінки тощо), тому корисно проводити розминки, постійне заохочення їх до активної участі у роботі, надання можливості для самореалізації кожного.

- Кількість учасників інтерактиву не повинна перевищувати 30 осіб.

Тільки за такої умови можлива продуктивна робота в малих групах, оскільки важливо, щоб кожний був почутий, щоб кожна група мала можливість висловлюватися з проблеми.

- Аудиторію необхідно підготувати таким чином, щоб учасники могли легко пересідати для роботи у великих і малих групах, тобто створити для учасників інтерактиву фізичний комфорт.
- Слід приділити увагу питанням процедури і регламенту, намагатися не порушувати його. З цією метою варто домовитись про те, щоб усі учасники виявляли терпимість до будь-якої точки зору, поважали право кожного на свободу слова.

Варто звернути увагу й на розподіл учасників семінару на групи, спочатку на добровільній основі, потім доцільно користуватися принципом випадкового вибору.

Таким чином, інтерактивне навчання дозволяє розв'язати водночас декілька завдань. Головне – воно розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками, забезпечує виховну мету, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки товаришів, крім того дає можливість володіти останньою інформацією не тільки зі свого предмета, але й в галузі новітніх освітніх технологій.

Великі можливості для підвищення професійної компетенції в процесі інтерактивного навчання дає використання Інтернет-сайту.

Інформація на сайті класифікована таким чином: кожний студент (молодий учитель) може вибрати:

- галузь знань, яка його цікавить, з якої можна знайти дидактичний матеріал і програмне забезпечення, а також методичну літературу;
- інформацію про матеріали підручників на сторінках «Література» і «Періодика»;
- курси, конференції і конкурси, участь у яких здійснює позитивний вплив на розвиток педагогічних компетенцій, які також висвітлені на відповідній сторінці;
- знайомство з педагогами для обміну досвідом (в посиланні «Особи»); саме тут можна не тільки познайомитися з авторами сайтів, але й з їх узагальненим педагогічним досвідом, розглянути приклади авторських дидактичних систем;
- виступи педагогів з гострих питань, які можна «почути» з «Трибуни»;
- цікаво представлену «Гостьову книгу» і «Форум», які забезпечують спілкування відвідувачів один з одним і з авторами сайту, що робить його актуальним, живим.

Використання служб Інтернету як інструментів самоосвіти має чимало переваг перед традиційними формами професійного самовдосконалення вчителів іноземної мови, а саме:

- великий вибір віртуальних освітніх послуг, що задовольняють потреби вчителів із різною методичною підготовкою, інтересами й досвідом роботи, сприяють індивідуалізації процесу самоосвіти;
- специфіка просторово-часових характеристик віртуального світу

знімає обмеження, пов'язані з місцем і часом отримання освітніх послуг;

- інтерактивний характер значної частини віртуальних освітніх послуг гарантує педагогам, що займаються самоосвітою, необхідний зворотний зв'язок;
- унікальні можливості для співпраці та обміну досвідом, що їх відкривають служби Інтернету, дають змогу позбутися притаманного багатьом учителям почуття ізольованості від колег, які працюють в інших містах, країнах;
- наявність у віртуальному просторі безплатних освітніх послуг високої якості дає можливість займатися самоосвітою при порівняно низьких фінансових затратах [2, 42].

Особливо цікаво використовувати матеріали Інтернет в роботі над проектом. В Інтернеті можна знайти різноманітну інформацію в мережі з проблеми, яка обговорюється або досліджується. Пропонуючи дані матеріали, викладач може поставити завдання підібрати необхідну для обговорюваної теми інформацію, погодитися з нею, прийняти до відома в роботі над проектом, або навпаки, оскаржити її, проте аргументовано, для чого теж необхідні відповідні факти, інформація. При цьому кожній групі, яка працює над своєю проблемою, можна запропонувати відповідний матеріал з проблеми обговорення.

Таким чином, інтерактивне навчання розв'язує безліч завдань підготовки студентів і слухачів курсів підвищення кваліфікації. По-перше, воно розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановити контакти між студентами і викладачами, вчителями й учнями. По-друге, забезпечує розв'язання виховного завдання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки товаришів.

Використання інтерактиву в навчальному процесі, як показує практика, знімає нервову напругу учасників у процесі занять, дає можливість змінювати форми їхньої діяльності, переключати увагу на ключові питання теми заняття, переходити від предметно орієнтованої моделі навчання до особистісно орієнтованої, що так важливо сьогодні. Крім того, інтерактивне навчання як у вузі, так і в системі післядипломної освіти допомагає інтегрувати різноманітні можливості мережі Інтернету в навчальний процес.

Використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет, можна розв'язувати цілу низку дидактичних завдань на заняттях [6]:

- формувати навички і вміння читання, використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності;
- вдосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних звукових текстів Інтернет, мультимедійних засобів, відповідно підготовлених викладачем;
- вдосконалювати вміння монологічного і діалогічного висловлювання на основі проблемного обговорення даних викладачем або іншими (студентами, вчителями) матеріалів мережі;
- вдосконалювати вміння писемного мовлення, спілкуючись з

партнерами, беручи участь у підготовці рефератів, творів, епістолярних текстів;

- поповнювати свій активний і пасивний словниковий запас лексиною сучасної іноземної мови, який віддзеркалює певний етап розвитку народу, соціального і політичного устрою суспільства;
- знайомитися з культуровідповідними знаннями, які включають в себе мовний етикет, особливості мовленнєвої поведінки різних народів в умовах спілкування, особливості культури, традицій країни, мова якої вивчається;
- формувати стійку мотивацію іншомовної діяльності студентів (слухачів) на основі систематичного використання «живих» матеріалів, обговорення не тільки питань до текстів підручника, але й «гарячих» проблем, які цікавлять усіх і кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дусавицький О.К. Проблема підготовки вчителя нового типу // Відкритий урок. – 2001. – № 9-10. – С. 7-9.
2. Коломієць В. Служби Інтернету в неперервній освіті вчителів англійської мови // Рідна школа. – 2005. – № 2. – С. 42-44.
3. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної освіти в Україні. Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. – К., 2003. – 434 с.
4. Мальцева Н., Карунова Л. Общение педагогов с помощью интерактивных методов // Дошкольное воспитание. – 2003. – № 3. – С. 90-93.
5. Пидкасистый П.И., Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 354 с.
6. Полат Е.С. Интернет-технологии на уроках иностранного языка // Интернет-технологии в современном школьном образовании. h 06/12/04.
7. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2. – С. 3-10.
8. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку. – К., 1998. – 176 с.